

Кисла Юлія

Історична пам'ять: основні проблеми вивчення

Структура курсу:

Курс розрахований на студентів магістерської програми зі спеціальності «Історія», які вже мають базові знання з методології історії та історіографії, знайомі (хоча б побіжно) з роботами Б. Андерсона, Е. Хобсбаума, Мішеля Фуко та Поля Рікера. Курс умовно можна поділити на кілька частин: огляд і теоретичний вступ до проблеми, що супроводжується аналізом різних форм репрезентацій: его-документи (уривки з щоденника та спогади), музеї та пам'ятники. Метою курсу є ознайомлення студентів з сучасними підходами до вивчення феномену «пам'яті», основних концепцій та методологічних проблем.

Впродовж курсу плануються дві т.зв. “field trip” – відвідання музею та пам'ятника, а також робота на семінарах з его-документами. За активну участь в на семінарах, дискусіях та практикумах студент отримує 30 балів максимум. Більшу ж частину оцінювання надається за написання двох невеличких есеїв (по 15 балів кожний), що міститимуть аналіз музейної експозиції та меморіального комплексу. На письмову роботу на обрану тему (бажано нетеоретичного характеру) припадає 30 балів максимум.

Рекомендовані книжки:

Хаттон Патрик, История как искусство памяти. - Санкт-Петербург: Владимир Даль, 2003.

Йетс Френсисис, Искусство памяти. – Спб: Университетская библиотека, 1997.

Рикер Поль, Память, история, забвение Пер. с франц. - М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004. 728 с. (Доступна в інтернеті в повному обсязі: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z00000833/index.shtml>)

Франция-память / П. Нора, М. Озуф, Ж. де Пюимеж, М. Винок. - СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1999.

Єсельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. – К.: «Критика», 2008.

Рекомендовані журнали:

History and Memory, Indiana University Press (EBSCOHost)

Одиссей: человек в истории : культурно-антропологическая история сегодня (М., Наука).

Тема 1. Вступне заняття. Пам'ять та історія - основні положення та теоретичні проблеми вивчення. Феномен «memoia» як об'єкт дослідження: історія виникнення терміну. «Історична пам'ять» чи «історична свідомість»?

Література:

Хаттон Патрик. История как искусство памяти. - Санкт-Петербург, 2004. - С. 5-80. (Введение. По тропе памяти).

Репина Л.П. Образы прошлого в памяти и в истории // Образы прошлого и коллективная идентичность и идентичность в Европе до начала Нового времени. М., 2003. С.9 – 18.

Артог Ф. Время и история «Как писать историю памяти»? // Анналы на рубеже веков: Антология. М., 2002. С.147 – 168.

Тема 2. (Розрахована на два заняття)

Підтема 1. "Меморіальний бунт" 60-х-70-х рр. Взаємодія "колективної пам'яті" та історичної науки. Витоки зацікавлення пам'яттю: розвиток історичної науки та французька школа «Аналів».

Підтема 2. Поняття "соціальних рамок" М. Хальбвакса. Відмінності між поняттями "колективної" та "історичної" пам'яті. Чи існує між ними відмінності, чи, можливо, ці поняття тотожні? Критика Хальбвакса (П. Хаттон, Ноа Геді і Ігал

Елам).

Література:

1. Уваров П. История, историки и историческая память во Франции // Отечественные записки, No 5, 2004.

Kerwin Lee Klein On the emergence of Memory in Historical discourse, Representations, # 69, Special Issue: Grounds for Remembering (Winter, 2000), P. 127.

2. Хальбвакс М. Коллективная и историческая память // Неприкосновенный запас. №40-41. - 2-3/2005.

Критика Хальбвакса:

Хаттон Патрик. История как искусство памяти. - Санкт-Петербург, 2004. (Морис Хальбвакс: историк коллективной памяти) - С. 191-218.

Noa Gedi, Yigal Elam, Collective memory – What is it?, History and Memory, Vol. 8, 1996. 21 pgs.

Тема 3. "Місця пам'яті" Франції – колективна пам'ять французів через «само-репрезентації». 'Milieu' і 'lieu de memoire' (П. Нора). Типологізація «пам'яті» та «місць». Чи «місця пам'яті» є чисто французьким проектом?

Успішні зразки використання концепту «місця пам'яті» в сучасній історіографії (Марія Годорова).

Література:

Нора П. Всемирное торжество памяти // Неприкосновенный запас. - №2-3. – 2005. – С. 39-43.

Pierre Nora Between Memory and History: Les lieux de Memoire, Representations, No 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory (Spring 1989), 7-24.

Додаткова література:

Джадт Т. «Места памяти» Пьера Нора: чьи места? Чья память? // Ab Imperio. – 2004. -

№ 1. – С. 44-72.

Todorova M. The mausoleum of Georgi Dimitrov as a lieu de memoire, Journal of Modern History 78 (June 2006), 377-411.

Тема 4. Механізми "пригадування"(recalling) та "забування" (forgetting). Поняття "колективної амнезії" (З.Фройд). Феноменологія «забуття» Поля Рікера. Внутрішня взаємодія між пригадування та забуванням. Чи процес забуття є необхідним елементом пригадування?

Література:

Рикёр П. Память, история, забвение / Пер. с франц. — М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004 (Французская философия XX века). 728 с.

Ricoeur P. Memory and forgetting in: Questioning ethics. Contemporary debates in philosophy Edited by Richard Kearney and Mark Dooley, London and New York, 1999, P. 5-12.

Тема 5. Методологія досліджень історичної пам'яті. Нові перспективи, які відкриваються перед істориками. Вивчення «політики пам'яті» та «політики ідентичності». Проблеми методу: Що нового дає нам поняття «історичної пам'яті»? Які додаткові пізнавальні можливості воно має? Що може дати нам дослідження, наприклад, пам'яті про Жанну Д'Арк і чи проливає воно світло на реальну Жанну?

Література:

Confino, A., Collective memory and cultural history: problems of method, The American historical review, Vol.102, # 5 (December 1997), P. 1386-1403.

Hutton, P. (1993). Placing Memory in Contemporary Historiography. History As An Art Of Memory. P. Hutton. Hannover/London, University Press of New England: 1-26.

Тема 5. Національні рухи та історична пам'ять. Націоналізація історії та політика ідентичності (пам'яті). «Уявлені спільноти» (Б.Андерсон) та "винайдення традицій"

(Е. Гобсбаум). Поняття «комеморативних ритуалів»- один із центральних засобів формування масових уявлень про минуле.

Література:

Anderson, B., Census, museum, map, in *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London, 1991. pp.

Hobsbawm E., “Mass-Producing Traditions: Europe, 1870-1914,” in Eric Hobsbawm and Terence Ranger eds., *Invention of Tradition*. Cambridge, 1983, pp. 263-309.

Додаткова література:

Kuzio T. 'Nationalising states' or nation-building: a critical review of the theoretical literature and empirical evidents, *Nations and Nationalism* 7 (2), 2001, 135-154.

Gillis, ed. *Commemorations: the Politics of National Identity*. New Jersey, Princeton, 1994. P. 215-238.

Тема 6. Візуалізація пам'яті: роль монументів та музеїв в процесі творення історичної

пам'яті. Взаємовідношення тексту та монумента. Музеї розповідають історію: експозиція як наратив. Категорії аналізу Камерона Дункана «музей-храм» і «музей-форум». “Case study”: “Representation of the Second World war in Drezden, Warsaw and St. Peterburg” (за матеріалами міжнародного дослідницького проекту, здійсненого в 2007-2008 pp.).

Література:

Ankersmit F. R. *Historical Representation*. Stanford : Stanford University Press, 2001, 177-193.

Yampolsky, Michail. "In the Shadow of Monuments. Notes on Iconoclasm and Time". In: *Soviet Hieroglyphics. Visual Culture in Late Twentieth—Century Russia*. Blooming-ton: Indiana University Press, 1995. P. 100.

“Case study” project: On the image of enemy: the representations of the second World War in the city museum of St. Petergurg, Warsaw and Dresden, by Tim Buchen, Zuzanna Bohumil,

Christian Ganzer, Anna Lubivaya, Maria Senina, Joanna Wawrzyniak.

Тема 7. Пам`ять про Другу світову війну. "Травма"(trauma), пам`ять та траур (mourning) (З.

Фрейд). Пам`яті про Холокост. Пам`ять про нацизм в НДР. "Опрацювання минулого" та "питання провини" в Західній Німеччині. Пам`ять про Велику Вітчизняну війну в СРСР. **Практикум 3. Робота з текстом.** Аналіз уривків з «воєнного щоденника» Олеся Гончара та мемуарів Петра Вершигори.

Література:

Freud Sigmund 'Mourning and melancholia', in his: On metapsychology: the theory of psychoanalysis. Pinguin books, 251-268.

Кармен Шайде Коллективные и индивидуальные модели памяти о "Великой Отечественной войне" (1941-1945 гг.) // Ab Imperio, No 3 (2004), 211-235.

Додаткова література:

Додаткова література:

Ankersmit F. R. Remembering the Holocaust: Mourning and Melancholia, in his: Historical Representation. Stanford: Stanford University Press, 2001, 177-193.

Фрай Н. Преодоленное прошлое? Третий рейх в современном немецком самосознании // Ab Imperio. 2004. № 4. С. 21 – 39.

Тема 8. "Комуністичний спадок" та пам`ять. Пам`ять на пострадянському просторі.

"Український рахунок".

Література:

Лангеноль А. Общественная память после смены строя: сходства и различия между практиками памяти в посткоммунистических и постколониальных странах // Ab Imperio. - 1. - 2004. - №. 314 – 326.

Кравченко В. Бой с тенью: Советское прошлое в исторической памяти современного украинского общества // Ab Imperio. 2004. № 2. С. 329 – 368.

Грицак Я. О парусах и ветрах и кораблях, отплывающих в разные концы: постсоветская Украина // *Ab Imperio*. - 1. - 2004. - С. 231-242.

Тема 9. Проблеми "memory studies": пам`ять як а-історичний дискурс. Кінцева дискусія.

Історична пам`ять та історики. Чи має право на життя дослідження «історичної пам`яті» як метод?

Література:

Kerwin Lee Klein On the emergence of Memory in Historical discourse, *Representations*, No 69, Special issue: grounds for remembering (Winter 2000), 127-150

Wolf Kausteiner, Finding meaning in memory: a methodological critique of collective memory studies // *History and theory* 41 (May 2002), 179-197.

Савельева И. М. Концепция "исторической памяти": истоки и итоги // Материалы международного научного коллоквиума « Историческая память и общество в Российской империи и Советском Союзе (конец XIX – начало XX века)». Санкт-Петербург, 25 – 28 июня 2007 г.

Політика пам`яті в Україні:

Практикум 1. Експурсія до Музею радянської окупації як «місця пам`яті». Аналіз експозиції та письмова робота. «Книга відгуків» як джерело.

Література для підготовки:

Cameron F. Dunkan, "The Museum, a temple or a forum", *Curator* 14\1(1971): 11-27.

Практикум 2. Експурсія до Меморіального комплексу жертвам Голодомору 1932-1933 років в Україні. Інформаційні листівки, бігборди, реклама на телебаченні як джерело.

Література для підготовки:

John-Paul Himka,(review), *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* - Volume 8, Number 3, Summer 2007, pp. 683-694